

473617

Auhinnatöö, 1922.

Riigipea osa parlam.
riigikorra juures.

Auhinnatöö (II aukind.).

Warma, Alexander.
stud. jür.

h. n. Auhinnatöö
473617

Tartu Ülikool.
Sõjuskaduskond.

1. XI / 1922.

nr 599.

1. det. 1922 a. teise auhinna
vääriliseks tunnustatud.
Auhor: And. ju. Alex.
Warma.

Thamberg
Tartu ülikooli Sekretär

RIIGIPEA OSA

PARLAMENTAARSE RIIGIKORRA

JUURES.

A.A

soig.

"lex"

Eessõna 3-4

I. Sissejuhatus.

Prg. 1. Parlamentaarne vabariik.. 5-10.

Prg. 2. Riigipea 11-12

Prg. 3. Riigivõim ja riigiorganid 12-15

II. Riigipea osa parl. vab. korra juures

Prg. 1. Vabariigi pea:

a) ametisse seadmine, selle eeldu-

sed ja ameti kestvus 16-21

b) ametnikuna 22-26

c) riigiorganina 26-27

Prg. 2. Vabariigi pea kompetens: 27-66

a) Seaduseandmise alal 31-42

b) Täidesaate alal 43-58

c) Õigusemõistmise alal 59-60

Prg. 3. Vabariigi pea osa riigi rah-

vusvahelises elus

III. Lõpusõna 67.

Asudes ülesande käsitamisele, ei ole üleaarne neid piirjoni ära näidata, millede ulatuses aine käsitus üles seatud, et juba algusest peale lugijal selge oleks, kui lajalisse raami küsimus on tahetud mahutada.

Antud teema oma täies ulatuses nõuab suuremat kirjajõud, kui see praegusel juhtumisel teostatav, vastasel korral saaks ta liig pealiskaudne. Viimase pahe võimalust mõbda kõrvaldamiseks on käsitusaineks võetud riigipea osa ainult ühes parlamentaarsete riikide rühmituses, nimelt p a r l a - m e n t a a r s e s v a b a r i i g i s .

Riigiõpetuses enam - vähem üldiselt vastuvõetud mõistete definitsioonid on võetud võimalust mõbda, valmitena, andumata nende analüseerimisele, mis pea küsimusest liig sagedasti kõrvale viiks.

Üksikute mõistete ajaloolise arenemise juures on peatatud a i n u l t nii palju, kui see tingi-

tud üksikute riigielu nähtuste põhjendamisest.

Küsimuse lahendamisel on peasjalikult silmas peetud Prantsuse - Saksa - Soome - ja Eesti vabariikide konstitutsioone ja riigivalitsemise praksist.

Lõpuks olgu märgitud, et käesolev kirjatöö ei taha olla ilukirjandusline teos, vaid ülesseatud teema objektiivne pildistus, sellekohane siis ka teksti vormulatsioon.

I. S i s s e j u h a t u s.

Prig. 1. PARLAMENTAARNE VABARIIK.

Praeguse aja riigiõpetus klassitab kõik riigid kaheks suureks rühmaks. Ühte rühma kuuluvaid riike nimetakse m. o. n. a. r. c. h. i. a. t. e. k. s., teise rühma kuuluvaid riike - v. a. b. a. r. i. i. k. i. d. e. k. s. I)

Põhimõttelise kriteeriumi, millest võimaldub monarchilise ja vabariiklise riigivormi piiritamine, moodustavad riigipea ehk teda asendava kollektiivse orgaani juriidilise seikoha iseäraldused.

Tähelepannes riigipeade juriidilist seisukohta eri konstitutsioonides näeme, et ühed nendest on asetatud täitsa iseäralise õiguslise seisukohale võrreldes teiste riigiorganidega: nende kohta on päritav eluaegne, nad on vabad vastutusest.

1) Sarnast jaotust omaksvõttes jäävad ruumi puudusel tsiteerimata autorid, kes esinenud teistsuguste rühmitustega.

See monarchilise riigivormi juures. Teised, olles riigivõimu eesotsas, on õigusliselt ühel seisukohal teiste riigi ametnikkudega; nad on valitavad piiratud ajaks, seotud riigiga teenistuse suhtes avalikõigusliku vahekorraga ja on vastutavad oma tegevuse eest vähemalt põhimõtteliselt. Sarnaste riigipeadega riigid kuuluvad vabariikide rühma. Viimaks nimetud motiividel tuleb vabariikide liiki asetada ka üksikud kollektiivse riigivõimu orgaani-ga riigid.

Edasi võime arendada riigivormide klassitamist seaduseandlise võimu ja täidesaatva võimu vahekorra iseloomu järele (Loomulikult kuuluvad sarnase liigituse alla ainult esitusliselised riigid, need viimased ilma erandita). Siingi saame kaks rühmitust: ühte rühma kuuluvaid riike nimetame d u a l i s t - l i s t e k s, teise rühma kuuluvaid riike - p a r - l a m e n t a a r s e t e k s. Parlamentaarne monarchia ja parlamentaarne vabariik erinevad ühte viisi dualistilisest monarchiast ja dualistilisest vabariigist sellega, et nendes täidesaatva võimu orgaan oma valitsusliste prerogatiivide ja funkt -

sioonide teostamisel seotud on konstitutsioonilis-
õiguslise normiga, mis nõuab valitsuse poliitika
alalist kokkukõla parlamendi enamuse soovidega.

See nõue paratamatuna langeb ära dualistilise
riigivormi juures.

Õigusliselt oleks siis parlamentaarse riigi-
vormi tunnuseks täidesaatva võimu poliitika para-
tamatu kokkukõla seaduseandlise võimu soovidega.

Teiste sõnadega - parlamentaarne valitsus ei
" tee oma poliitikat ", vaid selle määrab ära par-
lamendi enamus.

Peale praegu toodud parlamentarismi tunnuse,
seatakse mõningate riigiteadlaste poolt veel tei-
su nõudeid üles, mis parlamentaarse riigivormi
mõiste lahutamatud elemendid olema peavad, need
on: 1) Riigipea ainuisik, 2) Valitsuse solitariit²⁾

1) К. Н. Соколов, "Парламентаризм" стр. 416.
" Парламентаризм существует только в представительной республике так называемого "президентского" типа, но даже в этом случае президент не является единственным источником власти."

-rahoor irbumessubvennait balaetim." -

2) B. M. Tessen. Polit. agraif sobr. soeud. em.

"Aga muna irabov. soeud." agraif. 167. "32 parua-
meritaprovit veydarpitvairt mummepaitbo
60 berkov agraif soengapno."

Et Hesen sonda "mummepaitbo" all valitust
mõtleb, tõendavad tema eida sonda, mis samas
artiklis vähe ülimal taodud. "Mummepaitbo
otrazuyetes nebvam mummepovir uge muge
prounagupravuvt k2 mõi ke partii u. m. g. ja
nebvam mummep2 kagrapoetiet irabov ir-
bumessubvennait balaetim u. m. g. (lkr. 167).

Kui meie seisukohale oleme asunud, et parla-
mentaarse riigivormi ära määrab seaduseandlise
(parlamendi) - ja täidesaatva (riigipea ühes
valitsusega) võimude vahekorra iseloom, mis ka
oluliselt ümberlökkamata, siis ei ole mingisugust
tarvidust parlamentarismi mõiste õiguslise käsita-
mise juures riigipead eriti parlamentarismi tunnu-
sena võtta. Sootu teine asi on aga, kui küsimuse

üles seame, kus parlamentaarse riigikorra juures ainuisikline riigipea riigifunktsioonide teostamisel ühel ehk teisel põhjusel tarviline riigiorgan on ehk mitte.

Valitsuse solitariteedi, kui parlamentarismi tunnuse ülesseadmisel on nähtavasti arvesse võetud ainult n. n. " kabinetline valitsus ".

Õigusliselt seisukohalt väljamineks ei saa sarnast nõuet aga reeglina üleüldestada kõikide parlamentaarsete riikide kohta, kuigi see tegelikus elus parlamentarismi puhul loomalik nähtus. Väga selge tõenduse pakub selles mõttes meile Prantsuse vabariigi parlamendi praksis. Samuti ka viimasel ajal tekkinud parlamentaarsete vabariikide konstitutsioonid.

Prantsuse kolmanda vabariigi arenemise päevilt teame, et, näit. 6. veebr. 1872 siseminister parlamendi poolehoidu kaotades ametist lahkub, mitte aga kogu valitsus solidaarselt. Samasugune fakt kordub 30. novembril samal aastal.

Jsegi Inglise riigivalitsemise praksisest on meil fakt kus minister Palmerstone lahkus ilma, et

see üldist kabineti kriisi-oleks tekitanud.

Meie teise rühmituste juures võiks ehk kahtlus tekkida, misugusse rühma asetada kahte, harilikku-dest vormidest eralduvat riiki, need on Helveetsia ja Eesti.

Andumata üksikasjalisemale analüseerimisele, võime mõlema nimetud riigi põhiseaduste alusel, esimest s. o. Helveetsiat lugeda dualistliste¹⁾ teist s. o. Eestit aga parlamentaarsete riikide rühma (E. V. põhis. prg. 64).

Fraegusest saksariigi põhiseadusest (Die Verfassung des Deutschen Reichs vom 11. Aug. 1919 Art. 54) loeme: " Der Reichskanzler und die Reichsminister bedürfen zu ihrer Amtsführung des Vertrauens des Reichstags. Jeder von ihnen muss zu rücktreten, wenn ihm der Reichstag durch ausdrücklichen Beschluss sein Vertrauen entzieht. "

Sama mõte esineb Soome vabar. põhiseaduses prg. 36 (Suomen Hallitusmuoto prg. 36) ja Eesti vabar. põhiseaduses V peat. prg. 64, kus otsekohe on öeldud, et " Valitsuse v ö i t e m a ü k s i k u d l i i k m e d lahkuvad ametist, kui Riigikogu neile avaldab otsekohest umbusaldust! "

1/ K. H. Cokorov "Naprasnenzapuzur" lkr. 109.

Prig. 2. RIIGIPEA.

Harilikult mõistetakse riigipea all riigi eesotsas seisvat ainuisikut. Jättes kõrvale riigipea mõiste käsituse monarchilise riigivormi juures, tuleb meil seda paremini seisukoht leida riigipea suhtes vabariiklise korra juures.

Sõna " r i i g i p e a " (Staatsoberhaupt) all¹ a i n u i s i k l i s t kõrgemat riigiorgaani mõistame, kelle karakterilisemaks ja domineerivamaks tehiseks teiste riikliste funktsioonide seas täidesaatev funktsioon (Suomen Hallitus - muoto prg. 2). Et aga riigi kõrgema täidesaatva võimu kehastajaks ka kollektiivne orgaan võib olla, siis loomulikult, ei või viimasel juhtumisel sõna " riigipea " tarvitada ja tuleks mingisugune vastavam nimetus leida. Ennem aga, kui uut nimetust otsima hakkame, katsume otsusele jõuda, kas meil² käesoleva teema käsitamisel seda üleüldise tarvis on.

Meie teema puudutab riigipead ainult parlamentaarses vabariigis. Viimastest on ükski Eestis vabariik riigipea mõttes problemaatiline ja meil

tuleb siin kohal selgusele jõuda, kas Riigivanema kohta sõna " riigipea " tarvitada võime.

Meie põhiseaduse prg. prg. 58, 59 ja 60 põhjal peaks oletama, et Riigivanem on ainult peaminister " primus inter pares ", mitte rohkem, seega kõrgem täidesaate organ kollektiivne. prg. 61 põhjal aga peame otsusele tulema, et Riigivanem on riigi suveräniteedi esitaja, rahvusvahelises elus presidendiga, kui mitte just õigusliselt, siis igatahes tegelikult ühevääriline. Kui üksikute presidentide õiguslist seisukohta siseriiklises elus vaatleme, siis näeme, et presidendi ja presidendi õiguste vahel erinevused võib oman olla, nagu presidendi ja Riigivanema vahelgi, kuigi mitte just samal alal. Kõiki neid asjaolusi ja ka meie tegelist riigielu arvesse võttes, võime Riigivanema kohta tagasihoidlikkusega sõna " riigipea " tarvitada.

Prg. 3. RIIGIVÕIM JA RIIGIORGAANID.

Riigipea osa tundma õppides, tuleb meil kokku puutada sõnaga " riigivõim ".

Mida tuleb meil mõista riigivõimu all?

Prof. Kokoshkin defineerib v ö i m u mõistet järgmiselt: " Vöim on subjektiiv õiguse spetsiifiline liit (*buga*), erinev subjektiiv õiguse teistest liikidest sellega, et tehted (*grõubis*) —), mis moodustavad kohustuse objekti, ei ole varem õiguse normiga ära määratud, vaid need määrab teatavas ulatuses õiguse subjekti tahe ".

(*Lexis no obuzluy voyzaprav. nralny* lhk. 192).

Sarnane oleks seletus võimust üleüldse. Meil aga tuleb r i i g i v ö i m u mõistele õige seletus leida. See sama autor seletab edasi: " Riigivõimu eriline tunnus on tema a l g e l i s u s, tuletamatus ". Sarnane omadus puudub teiste võimu mõistetel täiesti.

Ühinedes prof. Kokoshkini seletusega, läheme edasi riigiorgaani mõiste käsitamisele.

Riigiorgaani mõiste äramääramisel ei ole nii palju lahtmõtteid, kui riigiorganide klassifitseerimisel. Prof. Kokoshkini järele defineerim~~e~~ ne riigi orgaani mõistet järgmiselt: " Riigi liikmeid, kes osalised riigi tahtemoodustumisel, nimetatakse r i i g i o r g a a n i d e k s. Siin

juures tuleb eriti rõhutada, et teatavate juriidiliste aktide teostamine, millel õiguse ees riigi tahteavalduse iseloom, riigiorgaani olemisem tunnus on.

Oma sisemise struktuuri (materjaalse koosseisu) poolest jagunevad riigiorgaanid 1) ainu- isiklisteks ja 2) kollektiivseteks.

Kollektiivsed orgaanid jagunevad liikmete õiguslise astme poolest omakorda üheõiguslisteks, kus otsus tehakse häälteenamusega ja bürookraatlisteks, kus tooniandev üks liige. Nii palju riigiorgaanide sisemisest struktuurist.

Mitte vähem tähtis ei ole riigiorgaanide jaotus seisukoha järele, mis nendel riigis.

Selle jaotuse järele saame algelised ja tuletatud orgaanid. Esimesteks nimetakse neid orgaane, milledega riiki, kui ^{teatavat tüübilist} Vörga - nisatsiooni olla ei saa, kuna aga viimaks nimetatud orgaanid juba riigi algeliste orgaanide tahteakti resultaadiks tuleb nimetada. Esimeste liiki kuuluks parlamentaarses va -

bariigis 1) aktiiv kodanikkond, 2) riigipea ja
3) rahvaesitus.

Teisesse s. o. tuletatud orgaanide liiki
kuuluvad suurem osa riigiorgaane.

Viimase aja riigiõpetus näeb riigis juriidilist
isikut, õiguse subjekti. Järjekindlad olles, peame
siis seisukohale asuma, et riigivõimu kandjaks on
riik t e r v i k u n a, riik kui juriidiline isik.
Seda riigivõimu väljendavad riigiorgaanid. Loomu-
likult siis, kui kõneleme mingisuguse riigiorgaani
v õ i m u piiridest, ei pea meie unustama, et ri-
giorgaani kehastaja olgu see ainuisik või kollek-
tiiv üksus, ei moodusta iseseisvalt, riigist olene-
mata mingisugust riigivõimu subjekti (kui nõnda
ütelda võib) ~~võib~~, vaid riigivõimu mo-
mendi leiame ainult siis sarnase üksuse juures,
kui ta tegutseb r i i g i o r g a a n i n a .

II. Riigipea osa parlamen-
taarses vabariigis.

Prg. I. VABARIIGI PEA.

a) Kõige harilikumana vabariigi pea tiitlina tarvitakse sõna " p r e s i d e n t " .

Sarnase nimetuse leiame Prantsuse, P. A. Ühisriikide, Saksa, Soome, samuti suurema osa Lõuna Ameerika vabariikide konstitutsioonides.

Üksikutes Põhja Am. osariikides tarvitatakse veel riigipea tiitlina sõna " g o v e r n o r " ja mõnes L. Am. riigis - sõna " g o b e r n a d o r " .

Sõna " president " Vabariigi pea tiitlina on endale tegelikus elus üldise vastuvõtmise leidnud, nii et sõnu " vabariigi pea " ja " president " harilikus kõnes identifitseeritakse.

Vabariigi pea, nagu teame, seatakse ametisse valimise teel, mis vormilt eririikides erilaadi s. o. teostatakse eri riigiorganite poolt. Prantsuse konstitutsiooni järele kuulub see rahvuskogu kompetentsi (Assemblée nationale). Saksamaal toimetavad presidendi valimist kõik hääleõiguslised kodanikud

(Die Verf. des Deutsch. Reichs v. 11 Aug. 1919 Art. 41), Soomes - rahva poolt eriti selleks valitud 300 valijatmeest (Suom. Hallitusmuoto prg. 23)

Nõuded, milledele presidendiks valitav isik vastama peab, on põhiseaduses harilikult vähem rohkem üksikasjaliselt ära määratud. Peajoontes puudutavad need kodakondsust, vanadust ja isegi varanduslist seisust. Üksikutes L. Ameerika vabariikides on nõudmisena muu seas üles seatud ka teatavasse religiooni kuuluvus.

Peale ilmasõja tekkinud ehk reformeeritud riikide põhiseadustes puudub nõue varanduslise tsensuse kohta.

Praegusest Saksa põhiseadusest loeme:

" wählbar ist jeder Deutsche, der das fünfunddreissigste Lebensjahr vollendet hat. " (Verf. v. 11. Aug. 1919. Art. 41).

Soome põhiseadus presidendi vanaduse kohta mingisuguseid eri nõudmisi ei sisalda; küll aga peab president rahvuse poolest soomlane olema.

Mitte huvituseta ei ole selles mõttes Prantsuse põhiseadus (1875). Ta ei sisalda mingisuguseid eri-

nõudeid presidendi kandidaadi valitavuse (éligibilit ) kohta, kui maha arvata 1884 a. 14. aug. tehtud täiendus, mis kaotab endiste d nastiade liikmete ja järeltulijate presidendiks valitavuse.

Nii on igal Prantsuse kodakondselt, kes 21 a. vana, põhiseaduse alusel õigus presidendi koha peale pretendeerida, kui ta omab k ik isiklised ja poliitilised õigused. Samasuguse õiguse omavad ka v ljamala-
sed kohe peale kodakondsusse astumist, kuna aga senatoriks ehk rahvasaadikuks valitavuse saamiseks 10 aastalist kodakondsuses viibimise aega nõutakse.

Kui presidendiks valitav isik parlamendi liige on ehk mõnda teist riigiametit peab, siis loetakse teda presidendiks valimise puhul parlamendist või teisest riigi ametist lahkunuks.

Nagu eespool kuulsime, on vabariigi pea ametikest-
vuse aeg piiratud. Harilikult kõigub see 1 - 7 aastani Prantsuse põhiseadus piirab presidendi ametikest-
vust 7 aastaga (1875. 2. 2.). Samuti ka Saksamaa (Verf. v. 11. Aug. 1919. Art. 43), kuna Soome põhiseadus presidendi teenistuse kestvuse 6 aastalise ette näeb. (Suom. Hallit. prg. 23.).

Anomaaliana figureerivad teiste seas Helveetsia president (õigemini Quasi president) ja Eesti Riigivanem (kolmveerand- president, nagu mõnikord ajakirjanduses nimetatud). Kuigi meie Riigivanem õiguslihtselt ei vasta presidendi mõistele selle sõna täies ulatuses, peame seda instituuti siin kohal puudutama, sellepärast, et Riigivanema peal üksoluline osa riigipea funktsioonidest lasub ja teiseks - et Eesti ka parlamentaarsete vabariikide liiki kuulub (lhk.) Helveetsia president valitakse riigi eesotsas seisvast kollegiumist üheks aastaks, kui ta varem samas kollegiumis ühe aasta presidendi kandidaadina tegutsenud.

Eesti Riigivanem on ühtlasi ka Riigikogu ees vastutava valitsuse peaminister, seega oleneb tema ameti kestus parlamendi kestusest ja meelsusest.

Olgu lõpuks tähendatud, et eri konstitusioonides eriseisukoht võetud korduva valitavuse kohta. P. Am. ühendatud riikide põhiseadus näiteks lubab ühele isikule ainult kaks korda presidendi ameti. Teistes põhiseadustes nähakse ette lühem - pikem ameti vaheaeg.

Prantsuse ja Soome praegu maksvad põhiseadused seda küsimust ei puuduta. Saksa uues põhiseaduses on president korduvalt valitavusõigusline.

Nagu näeme, tuntakse praeguse aja vabariigi põhiseadustes piiratud ajalist sama ^{isiku} ~~koosseisulist~~ riigipea ameti kestvust. Jättes kõrvale teised nõuded, mis presidendi isiku kohta üles seatakse, nagu - vanadus, rahvus, kodakondsus jne., kui seletust mitteavad, katsume neid põhjusi leida, mis presidendi ametiaja piiramise soovitatavaks, kui ei taha ütelda tarvilikuks, teevad. Õieti peaks ju oletama, et mida kauem üks isik teatavaid funktsioone teostab, seda progressiivsemalt areneb tema tööviljakus. Peab siis leiduma põhjus, mis selle jaatava külje üle kaalub.

Meie ei eksi, kui seda põhjust näeme õiguslise riigi printsiibis. Piiratudajalise ameti kestvusega hoitakse ära suurem võimu valdamine, kui seda konstitutsioon ja selle alusel antud õiguslised normid riigi peale lubavad. Poliitika ajalugu tõendab, et teatavatel olukordadel ja teatavatel põhjustel massipsükoloogia kalduvusi avaldab, mis võimaldavad õiguslise riigi eitamist ja usurpatsiooni riigipea poolt. Ühe sarnase võimaluse eeldusena tuleb näha liigipika -

perioodilist riigipea instituuti.

Samal põhjusel on paljudes põhiseadustes riigipea korduvalitavusõigus enam - vähem piiratud. Teisest küljest peame aga rõhutama, et liiglühikesel perioodiline, ehk veel pahem, kõikuv riigipea instituuat riigi stabiliteeti nii rahvusvahelises, kui siseriiklises elus kõigutab ja edukat riigijuhtimist halvab.

Aeg, olukord ja ümbrus on need tegurid, mida põhiseaduse loojatel riigipea instituudi kestvuse määramisel arvesse tuleb võtta.

Eesti põhiseadus annab Riigivanema instituudile väga kõikuva iseloomu, tahtes sellega, nagu meie põhiseaduse ajaloost teame, konstateerida " ultra demokratsismi ". Tegelikult aga võimaldab see meie riigi arenemise vastupidises sihis, mida meie riigivalitsemise praksis kaudselt juba nüüd tõendab.

Siin kohal olgu nii palju tähendatud, et Eesti põhiseadus Riigivanema ametiaja parlamendi kestvusega piirab, riigi sisemist poliitilis - majandulist struktuuri arvesse võttes võib see aga tegelikult, muidugi mittevormiliselt, eluaegseks kujuneda.

b.

Eespool kuulsime, et presidendi ametiaeg on piiratud, et teda ametisse valitakse j. n. e. Tekkib küsimus - on siis Vabariigi pea oma isikus riigiametnik?

Selle peale vastamiseks on meil tarvis selgusele jõuda riigiametniku mõiste kohta üldse. Riigiametniku all tuleb meil mõista ainuisikut, kes teostab temale vähem - rohkem kindlaks määratud piirides riiklisi funktsioone, olles riigiga õiguslikes, teataval määral riigist äraolenevas vahekorras.

Toodud definitsioonist näeme, et president oma isikus riigiametniku mõiste alla mahub, eraldudes ainult temale omase võimuastme poolest, kuid ikkagi riigiametnik.

Vabariigi pea, kui riigiametniku ja riigivaheline suhe on põhiseadusega ja selle peal põhjenevate seadustega õiguslikult ära määratud.

Kui igal riigiametnikul, on presidendil, olles riigiga õiguslikes vahekorras, teatavad kohustused ja õigused. Heidame korraks pilgu nende kohustuste peale, mida riik presidendile, kui vabariigi ametnikule peale paneb. Puudutame maigugi siin ainult neid kohustusi, mis seadusega normeeritud ja õiguslikult

sunduslikud.

Harilikult on president kohustatud: ametisse astumisel vannet või tšotust andma, valimisi välja kuulutama, parlamenti kokku kutsuma, seaduste väljakuulutamise eest hoolitsema, parlamendile ettekandega esinema. Samuti kuulub temale veel riigiametnikkude nimetamine ja sõjavägede ülemjuhatus. (Prantsuse põhis. 1875 a., Saksa põhis. 11. Aug. 1919 a. ja Soome põhis. 1919 a.).

Peale nende enam - vähem üldiste kohustuste määravad üksikud Lõuna - Ameerika vabariikide konstitutsioonid veel kindlaks riigipea elukoha, selle valikut riigipeale piirates j. n. e. Kuid need on kohalikkude olude resultaat ja uuemates konstitutsioonides saast kohustust riigipeale ei tehta.

Erand on Eesti Vabariigi põhiseadus.

Meie põhiseadus vabastab Riigivanema ülemaltoodud kohustustest, määrates neid Riigikogu kompetentsi, maha arvatud sõjaväelaste ja riigiametnikkude nimetamine. (E. Vab. põhis. prg. 60.2.)

Presidendi, kui ametniku õiguste käsitamisel, puutub meil praeguse aja mõtlemisviisi järel olulisemana silma t a s u - r e m u n e r a t s i o o n.

Ka remuneratsiooni mõistel on oma sisemine arenemiskõik. Tema õigusline iseloom on muutnud *nü* sama, kui riigiametniku oma, ühes arvatud ka president, viimane selles mõttes ehk vast kõige vähem. Kui varem riigiameti, kui auameti peale vaadati ja see riigile tasu mõttes materiaalselt *o t s e k o h e s e i d* kohustusi riigiametniku vastu ei tekitanud, tasu kandis rohkem subsidiaami, kui palga iseloomu, siis on praegusel ajal hoopis selle vastu tasu subsidiaami iseloomu harilik riigiametniku juures täitsa kaotanud ja otsekoheseks kuupalgaks kujunenud. Amet aga auametist teenistuse küsimuseks. Pisut endisest illest on veel presidendi ametile ja ka temale maksetavale tasule (sõna " palk " põhiseadustes presidendi tasu kohta ei tarvitata) alles jäenud. Kui näit. Brasiilia põhiseadus presidendi tasu kohta veel sõna " subsidio " tarvitab, siis selle vastu loeme Soome põhis. 1919 a. prg. 26: " Toimestaan *saab presidentti vuotuigen palkkion jms.* " (Tegevuse eest saab president aasta tasu).

Tasu suurus on väga kõikuv. Harilikult maks-

takse see rahas aasta viisi ja on see üheks aastaks ehk terveks ameti perioodiks seaduseandlisel teel kindlaks määratud.

Peale rahalise tasu on presidendil riigi kuul ülevalpeetav loss ühes juurekuuluva teenijaskonnaga tasuta tarvitada.

Pensiooni presidendil ameti tagajärjena põhiseadustes ei leidu.

Peale remuneratsiooni tuleb presidendil, kui ametniku õigustena võtta traditsiooniliselt selle ameti kaasas käivaid mugavusi, eesõigusi ja auväärilisust, mis presidendil ameti juures erilise ilme ~~om~~avad. Presidendil ameti kestvus lõpeb harilikult kindlaks määratud ametiperioodi möödunemisega. Erakorraliselt võib ametiaeg katkestuda surma läbi, kohtu otsuse ehk rahva otsuse põhjal (Saksa põhis. 11. aug. 1919 a. art. 43).

Kas on presidendil vabadus ka oma soovi järgi enne ameti perioodi lõppu ametit maha panna? See küsimus on tekitanud eriarvamisi. Meie peame seisukohale asuma, et president, enamasti rahva poolt valitud, oma valijate ees poliitilist vastu

tust kannab ja äärmisel korral ametist tagasiastumise vabadus temal olema peab. Sarnasel seisukohal ollakse Põh. Am. Ühisriigis ja isegi Prantsusemaal, kus presidendi vastutus miinimumi on viidud.

Ei puudu aga põhiseadused, kus selles mõttes kitsendusi tehakse, näit. Mexiko (prg. 81).

- c) Esimese peatüki prg. 3 riigiorgaani küsimuse arutamisel jõudsi otsusele, et parlamentaarse vabariigi pea (ehk teda asendav kollektiivne orgaan) kuulub algeliste riigiorganide liiki.

On riigiteadlasi, kes vabariigi pea asetavad tuletatud riigiorganide liiki, seega vahet tehes monarchi ja vabariigi pea, kui riigiorganide vahel. (Dr. C. Valther).

Kui meie riigiorgaani klassitamisel jääme esimeses peatükis prg. 3 toodud baasisele, siis ei või meie mingisugust astmelist vahet teha vabariigi pea ja monarchi, kui riigiorganide vahel, liikidesse kuuluvuse suhtes. Nende mõlemate kompetentsi küsimus on sootu teine asi ja tuleb organide liigitamise küsimusest kindlalt eralda-

da, nagu seda järgnevast prg.-ist näeme.

Prg. 2. VABARIIGI PEA KOMPETENS.

Nagu sissejuhatuse prg. prg. nägime, teostavad riigivõimu funktsioone riigi organid.

Riigivõimu funktsioonidena tunneme traditsioonilise kolmeliikmelise võimu jaotuse õpetuse järele: 1) seaduseandmist, 2) valitsemist ja 3) õigusemõistmist.

Süsteemi ja korra mõiste riigielus on olnud varem, võib olla instinktiivseks, hiljem aga teadlikuks eelduseks, et erinevad riigivõimu funktsioonid püütakse teostuda võimalust mõõda eririigiorganide poolt. Meie ei või aga mitte deklareerida, et näiteks seadust annab parlament, valitseb riiki täidesaateorgan s. o. riigipea ühes valitsusega ja õigust mõistab kohus. Tegelikult ei ole

see riiklises elus kunagi läbiviidav ilma, et riigi kompaktsus ja sellest olenevad riigielu jaatavad küljed ei kannataks, et üks teatav riigivõimu funktsioon teostataks absoluutselt ühe teatava riigiorгани poolt, või, et üks teatav organ teostaks ainult ühtesugu riiklisi akte, teisi puudutamata (Põh. Amer. Ühendatud riikide valitsemise arenemise käik tõendab, et absoluutne võimujagatus, nagu seda Põh. Am. Üh. riikide konstitutsioon (1787) teostada tahtis, tegelikule elule ei vasta ja kunstlisi teid tuli leida, et põhiseaduse kirjatähe vastu patustamata riiki elunõuetele vastavalt juhtida n. n. komisjonide süsteem). Teiste sõnadega - riigivõimu funktsiooni materjaalne jaotus ei vasta täielikult riigivõimu funktsiooni formaalsele jaotusele. Käesolevas prg-is käsitame riigipea kompetentsi, ^{I)} lähtekohana võttes ülevalt oodud kolmeliik-

I) Juriidiliste aktide kogusumma, mida teatav riigiorgan riigi nimel teostada võib, nimetakse tema kompetentsiks (С. Корункер, Ленин и его время. опыт" lhk. 223).

melist riigivõimu funktsiooni jaotust.^{I)}

I) Sagedasti näidatakse parlamentarismi, kui faktori peale, mis ühendab seaduseandlise võimu täidesaatva võimuga, ümberlükates kolmeliikmelist jaotust. See väide ei vasta tõelikkusele, sest esiteks on riigipeal parlamentaarse korra juures täitsa iseseisev, parlamendist olenematu ülesanne, nagu ^{almses} ~~selle~~ prg. esimeses punktis juba osalt nägime. Teiseks ei ole parlamentaarne ministrite nõukogu mingisugune parlamendi komisjon, vaid teatavas ulatuses iseseisev täidesaatevõimu organ riigipeaga eesotsas. Ei ole küllalt põhjendatud väide, nagu valiks rahvaesitus ministrid. Valitsuse kokkuseadmise protseduur on õige komplitseeritud ja selle algatajaks on juriidiliselt riigipea. Osa võtavad siin parlamendi enamus erakonna liiderid ja rahvaesituse esimees; kõige vähem teeb sellega otsekohe tegemist rahvaesitus ise. Nagu sellest näha, tegutsevad valitsuse kokkuseadmise juures üksikud tähtsamad riigimehed ja valitsuse koosseis kujuneb harilikult selle järele, kes oma soovi suudab nendel läbirääkimistel

mistel

b Vabariigi pea kompetentsi määrab kindlaks põhiseadus ehk selle alusel antud eriseadus.

Vabariigi pea kompetentsi küsimuse lahendamisel tuleb meil puudutada ühtlasi vahetõrget riigipea ja teiste riigiorganite vahel.

kõige otstarbekohasemana näidata. On juhtumisi ajalooajaloos, kus presidendi mõjul valitsus moodustati mis sel puhul, kui seda valimist oleks teostanud rahvaesitus, kindlasti teise ilme oleks saanud (1899 a. Prantsusemaal). Samuti teame kaks juhtumist Prantsuse kolmanda vabariigi ajalooajaloost, kus peale presidendi valimist valitsus tagasi astus ja siis presidendi algatusel uus valitsus moodustati.

a) a) Seaduseandlise funktsiooni teostajana leiame parlamentaarse riigikorra juures esimesel kohal rahvaesituse, n. n. parlamendi, teisel kohal klassilistes parlam. riikides r i i g i p e a, viimasel ajal tekkinud vabariikides - aktiiv kodanikkonna ja riigipea (Erand on Eesti vabariik; Riigivanemal on valitsuse esimehena ainult algatusõigus).

Peatame siis üksikasjalisemalt riigipea kompetentsi juures seaduseandluse alal.

S o o m e praegune põhiseadus deklareerib prg. 2 ".....Lainsääntovaltaa käyttää eduskunta yhdessä tasavallan presidentin kanssa." (Seaduse andmisvõimu tarvitab rahvaesitus ühes vabariigi presidendiga). Seda sama leiame ka Prantsuse vabar. põhiseaduses (1875 art. 3, samuti põhis. par. art. 8 ".....sur la demande du President.").

Milles seisab presidendi osavõtmine seaduseandlisest tegevusest?

Otsekohe, kuid osalise vastuse selle küsimise peale annab Soome põhiseaduse 18 prg.; sealt loeme: " Oikeus tehdä ^hedotuksia uuden lain säädämisestä ja ennestään olevan muuttamisesta, selittämisestä

tai kumoamisesta on sekä presidentillä että eduskunnalla." Nagu siit näeme on muu seas ka presidentil seadusealgatuse õigus, mis seaduseandluses esimehe staadium.

N.E.Kudrin tahab oma artiklis " *вопр. о высш. органе* " *вопр.* "tõendada, et presidendi algatusõigus olla fiktsioon. Tõendusena väitab ta, et kuigi nimepidi president esineb seaduse algatajana, siis tegelikult toimetab seda kõikvõimas vastutav minister. Samas mõttes seda küsimust edasi arendades saab ta presidendi algatusõigusest plus - miinus - nulli. Sarnast seisukohta ei saa meie omaks võtta. Esiteks teame meie, et seaduse projekt, enne parlamendile esitamist, valitsuse poolt presidendiga eesotsas, läbi harutatakse. Loomulikult kaalub presidend, kui vana kogunud riigimehe arvamine niisuguse seaduse projekti harutamise puhul kindlasti rohkem, kui mõne ministri oma, kuigi viimane parlamendi ees vastutav on.

1/2 "вопросам о высш. органе" лхх. 490-491.

Eriti tuleb rõhutada presidendi mõju koalitsioonilises valitsuses.

Samuti võib president idee anda seaduse projekti kokkuseadmiseks, mille järele siis valitsuse liige, kelle kompetentsi selle küsimuse lahendamise kuulub, kava välja töötab. Ülemal nimetatud autor näeb millegi põhjendamata oletuse tagajärjel (vähemalt saame tema kirjutusest sarnase mulje) mingit alalist opositsiooni presidendi ja ministri vahel ja lahendab seda nõnda, et üks paneb ennast alati maksma, see üks on minister, teine aga vajub põrmu - see on president! Kui see ehk võimalik oleks üksikutel konkreetsetel juhtumistel, siis ei või meie sellest ikkagi, kui iseenesest mõistetavat ja loomulikust nähtusest kõnelda, see oleks reeglite tuletamine kahte isikut võrreldes, mitte aga kahte ametit. Järgmine aste seaduseandluses, kus president osavõtjana esineb, on seaduse sanktsioon ~~aga~~ promulgatsioon. Sanktsiooniks nimetatakse seda staadiumi seaduseandluses, mil riigipea, parlamentaarse riigikorra juures ka vastutav minister, parlamendi poolt heakskiidetud seaduse projektile allakirjutavad, sellega selle otstarbelikkust kin-

nitades. Promulgatsioon aga on seaduse avaldamine ja selle sunduslikuks kuulutamine; ka selle akti teostamine on seotud presidendi ja ministri allakirjutamisega. Promulgeeritakse seadused harilikult riikides, kus seaduse projekt riigipea sanktsiooni ei tarvita. (Promulgatsiooni ei tule aga ära vahetada seaduse väljakuulutamisega).

Soome põhiseadusest leiame selle kohta prg.19: " Laki on vahvistettava sellaisena, kuin eduskunta sen on hyväksynyt. Jollei presidentti lakia vahvista, tulee se ilman vahvistustakin voimaan, jos eduskunta uusien vaalien jälkeen uudestaan hyväksyy sen muuttamattomana enemmistöllä annetuista äänistä jne. " (Seadus tuleb kinnitada sarnasena, kui rahva esitus selle heaks kiitnud. Kui president seadust ei kinnita, läheb see kinnitamata jõusse, kui rahva esitus peale uute valimiste uuesti selle muutusteta häälteenamusega heaks kiitab).

Saksa põhiseaduses seisab: " Der Reichspräsident hat die verfassungsmässig zustande gekommenen Gesetze auszufertigen und binnen Monatsfrist im

Reichs-Gesetzblatt zu verkünden. " (art. 70).

Edasi loeme Soome põhiseaduse prg. 20 teisest lõikest muu seas, et seadus peab olema igal juhtumisel presidendi poolt allakirjutatud ja asjaomase ministri poolt tõendatud (varmennettava). Seda leiame ka teistes prg. prg. Ükski kirjalik akt ei lähe jõusse ilma asjaomase ministri ehk valitsuse nõukogu esitaja allkirjata. Ja veel prg. 43 esimene lõige: Valitsuse nõukogu liikmed on ametitegevusest rahvaesituse ees vastutavad. Presidendi kohta aga leiame põhiseadusest, et teda võidakse vastutusele võtta ^{ainult} süüteo eest isamaa äraandmises.

Tekkib küsimus, mis mõtet on riigipea alla kirjutusel, kui ta allakirjutatud seaduse ehk samuti mõne teise kirjaliku akti sisu eest ei vastuta, nagu see meie vanema parlamentaarse vabariigi s. o. Prantsusemaa põhiseadust silmitsedes, välja paistab. Presidendi vastutus identifitseerub parlamentaarse monarhi omaga; presidendist on kujundatud mingisugune " le roi-soliveau", nagu mõni kolmanda vabariigi presidenti tituleerida armastab. Kuid isegi Prantsuse põhiseadus ei kõrvalda pre-

sidendi vastutust täiesti. Edasi näeme, et uutes vabariikides, kus konstitutsioon ligemal rahva - riigi põhimõttele, riigipea vastutus suurem. Võtame näiteks Soome ja Saksa vabariigid. Mõlemate viimaks nimetatud vabariikide konstitutsioonis nõutakse riigipealt pühalik töotus, et ta truisti ja kõrvalekaldumata riigikonstitutsiooni ja seadusi püüab teostada ja kõik oma võimise ja oskusepühendab rahva hea käekäigu saavutamiseks.

Sellest näeme, et kui president ka otsekohe vastutav ei ole parlamendi ees, siis seda rohkem on ta vastutav rahva ees. Niiviisi saadakse presidendi vastutusest aru Soome ja Saksa vabariikide konstitutsioonides, jättes riigipeale võimaluse seadust mitte kinnitada, kui see tema arvates rahva tahtmisele ei vasta, niikaua kui rahva hääletus ehk uued valimised rahva tahtmist ei ilmuta. (Soome põhis. prg. 19 teine lõige; Saksa põhis. 11. Aug. 1919 a. art. 73). Ka Prantsuse vabariigi põhiseadus (art. 7. 2) jätab presidendile õiguse seaduse projekti promulgeerimata uueks läbiharutamiseks parlamendile tagasi saata, sellega konstateerides, et president ikkagi teatavat ulatuslist vastutust

ühes vastutava ministriga kannab.

Sellelega oleme jõudnud riigipea veto õiguseni. Parlamentaarset riigikorra juures võib jutt olla ainult suspensiivsest veto õigusest. Kuid ka viimaks nimetud riigivõimu juuresgi on riigipea veto õigus eririikides erilise ulatusega.

Prantsuse vabariigi põhiseaduse järele, nagu juba kuulsime, (art. 7. 2.) võib president seaduse projekti küll uueks läbiharutamiseks parlamendile tagasi saata, kuid see saab seaduseks, kui parlamendi mõlemad koad selle teist korda heaks on kiitnud.

Nagu näeme, on siin presidendi veto võrdlemisi nõrk. Soome vabariigi põhiseaduse järele ulatab aga presidendi veto uute parlamendi valimisteni. Uuesti kokkuastunud rahvaesitus alles võib selle kõrvaldada seaduse projekti muutmata kujul vastu võttes (Soome põhiseaduse prg. 19 teine lõige).

Eriti elastilisena tundub selle poolest Saksa vabariigi põhiseadus. Nii presidendi, kui rahva loomulikud õigused seadusandluse alal on siin silmas peetud. (art. 73, 74).

Jgal võimuaivaldust õigustaval normil peab teadlik põhjendus olema, nii ka presidendi veto õigusel.

Ülemal näitasime selle peale, et veto õigus konstateerib presidendi vastutust rahva ees, võimaldades temale abinõu parlamendilt rahva soovi väärilise hindamise saavutamiseks. Parlamendi elust teame ju väga hästi (eriti mõrtes riikides), et need lubadused, mis valimiste tuhinas rahvale antakse, varsti ununevad ja kitsad, oma partii huvid, esimese koha võidavad, isegi sel määral, et üldised riigihuvivid tõsiselt kannatada võivad. Sarnane omapartei huvi võib ju esile tulla ka seaduseandluses. Siin esinebgi president, kui erapooletu rahva esitaja ja ühtlasi vilunud riigimees veto õigusega, et üldiseid huvisid eitavaid ja juhuslise iseloomuga seadusi tekkimast hoida.

Loomulikult tuleb tegelikus elus harva presidendil seda oma õigust (samal määral ka kohustust) tarvitada, see on ikkagi äärmine abinõu. Kuid juba see võimalus on sedavõrd võimas tegur, et parteidel sellega rehkendada tuleb. Võimu kurjasti tarvitamise hoiab ära ja reguleerib rahva hääletamine

või uued valimised.

Peale viimaks käsitatud õiguse, on presidendil võimalus parlamendi otsust, muu seas ka seaduseandluse alal, rahvaesituse laiälisaatmisega tühistada (Prantsuse vabariigi presidendil peab selleks veel senati nõusolek olema.) (Saksa põhiseadus art. 25.)

Seda võimu instituuti puudutame üksikasjalisemalt järgmises punktis (b).

Viimane aste seaduseandmise juures on seaduse väljakuulutamine (Oieti tuleks väljakuulutamise, kui täidesaate funktsiooni teostamise peale vaadata, sest on ju riike, kus seadusi ametlikult välja ei kuulutatagi, näit. Inglisemaa, ometi ei tule keegi kinnitada, et seal seadused puuduvad).

Väljakuulutamine on harilikult täidesaatva orgaani ülesanne presidendiga eesotsas (Saksa Vabariigi põh. art. 70; Soome vabar. põh. prg. 20, teine lõige). Meil toimetas isegi seaduse väljakuulutamist Riigikogu juhatus, kõrvaldades seega igasuguse kontrolli oma seaduseandlise tegevuse üle, maha arvatud raske rahvahääletamise mehhanism,

ehk kohtuseletus seaduse tarvitamise puhul üksikutel konkreetsetel juhtumistel (E. V. põh. prg. 86). Selle tagajärjed annavad ennast tunda juba selle lühikese ajajärgu peale vaatamata, konstateerides meie seadusandluses pealiskaudsust, juhuslikkust ja meeoleolu rohkem, kui riigi tarkust.

Peale seadusteandmisest osavõtmist ülemal käsitatud piirides, on vabariigi ^{peal} õigus anda seadlusi ja määrusi, mis omavad seaduse jõu, kui nad varem antud seadustele vastu ei käi. (Soome põh. prg. 28 ja Prantsuse Vabar. põh. 25/VI. 1875. art. 3). Nii seadluste, kui määrusteandlust võiks õiguslise iseloomu poolest asetada seadusteandluse ja täidesaate funktsioonide teostamise vahekohtale. Et seadused ja määrused seadusliku jõu omaksid, on tarvis, et president ja asjaomane minister need allakirjutavad (Siin on jutt määrustest, mis seadusega teiste riigivõimu funktsioonide teostavate vähemate organide kompetentsi ei ole usaldatud).

Eestis teostab seadluste ja määruste andmist vabariigi valitsus. Jga sarnane akt peab Riigivaknema, asjaomase ministri ja riigisekretäri poolt

alla kirjutatama.

Käesoleva prg-i peale pilku tagasi heites näeme, et vabariigi pea seaduseandluses mõjuvalt kaasa võib kõnelda niikaua, kui ta rahva soovide raamides tegutseb. Esiteks võib ta kaudselt, s. o. autoriteetse nõuandega seaduseandmist teatavas sihis juhtida, teiseks seaduse projektile seaduslist sanktsiooni andmast keeldudes, otsekohe oma mõju avaldada (suspensiiivne veto). Nagu juba eespool nimetatud, lähevad selle punkti juures põhiseadused lahku, kuigi nad vabariiklist korda ja parlamentaarismi rõhutavad.

Eriti võime seda alla kriipsutada meie konstitutsiooni kohta. Kui, näiteks, teistes parlamentaarsetes vabariikides riigipea osa seadusealgatusel rohkem - vähem passiivsem on, kui orgaanil, kes parlamendi ees otsekohe vastutav ei ole, siis võime ütelda, et meie Riigivanem just seaduse algatajana palju aktiivsem võib olla parlamentaarse

valitsuse peaminister olles. Aga sellega lõppebgi u
õieti tema tegevus seaduseandluse alal. i.

Kõrgelt hinnates vabariigi pea (ka Riigiva- e
nema) võimeid ja riigimehelikkust seaduse alga-
tusel, oleme siiski sunnitud konstateerima, et st
see tema osa seaduseandluses vähem tähtis on, et
kui n. n. seaduse kinnitamine ehk promulgatsioon. id
Seaduse algatus konstateerib teatavate elu näh- t
yuste normeerimise tarvet, ei normeeri aga iseene- g
sest veel midagi. Seaduseks saanud seaduse projekt
on aga see, mis tervele riigielule kasulik ehk ka
kahjulik võib olla. Sellepärast vajabki seadus
enne jõusse astumist teravat ja parlamendi meelega
olust ripumatut riigimehe kontrolli. -

Just see tähtis institut puudub meie konsti- i
tutsioonis.

b) Riigiõpetus on ühise seisukoha leidnud seaduseandluse ja õigusemõistmise mõistete äramääramisel; palju eriarvamisi on aga valitsemise mõiste (Verwaltung,) seletamisel esitatud. Kõiki neid siin üles lugeda, viiks meid peaaugst kõrvale. Siin kohal olgu nii palju tähendatud, et selles punktis käsituse alla tulevad funktsioonid, pildistavad meile riigipea kompetentsi täidesaate võimu (Exekutive, *исполнительная*) esitajana. Muidugi ei pääse meie puudutamast ühtlasi vabariigi pea ja teiste riigiorganide vahetorda täidesaate funktsioonide teostamisel.

Nagu meil juba juhus oli tähele panna, määrab riigi põhiseadus, ehk selle alusel antud eriseadus, vabariigi pea kompetentsi enam - vähem üksikasjaliselt kindlaks.

Soome vabariigi põhiseaduse prg. 2 kolmas lõige deklareerib: " Ylin toimeenpanovalta on uskottu tasavallan presidentille jne. " (Kõrgem täidesaate võim on usaldatud vabariigi presidentile).

Sama mõte on esitatud veel paljudes teistes vabariigi põhiseadustes, näit. Põhja Ameerika

Ühend. riikide põhis. " The executive power shall be vested in a President. "

Meie põhiseaduse järele teostab valitsemise võimu vabariigi valitsus (prg. 57). Edasi on üteldud, et valitsus seisab koos riigivanemast ja ministritest (prg. 58). Riigivanema kohta leiame põhiseaduse prg. 61 muu seas, et ta " juhib ja ühtlustab vabariigi valitsuse tegevust ".

Edasi näeme põhiseadustest, et täidesaate võimu funktsioonide all tuleb mõista ja kuuluvad vabariigi pea kompetentsi: 1) Üldine valve riigi tegevus - avalduse üle (Soome Vabar. põhis. prg. 32).

2) Hoolitsemine riigi sisemise julgeoleku ja välise puutumatus eest (Helvetsia põhis. 102 art. No 10) Prants. vabar. põhis. 3 apr. 1878 a. Saksa vabar. põhis. 11. aug. 1919 a. art. 48).

3) Riigiseaduste täitmise järelvalve (Põh. Am.Üh. riigid " ... shall take care, that the laws be faithfully executed. " Helv. põhis. art. 102 No 5. Prants. vabar. põhis. 25. veebr. 1875 a. art 3.)

4. Sõjavägede Ülemjuhatus (Prants. vabar. põhis. 25. veebr. 1875 a. art. 3. Soome vabar. põhis.

prg. 30. Saksa vabar. põhis. art. 47). Siin aga võib vaevalt jutt olla Sõjavägede Ülemjuhatuses selle sõna tehnilises ulatuses. Siin tahetakse nähtavasti rõhutada presidendi instituu- ti, kui kõrgemat riigivõimu orgaani, mille üheks sümbooliliseks atribuudiks oleks ka Sõjavägede Ülemjuhatus.

5) Kõrgemate riigiametnikkude ja kaitseväelaste nimetamine (Saksa vabar. põhis. art. 46 ja 53, Prants. vabar. põhis. 25. veebr. 1875 art. 3, Soome põhis. prg. 87).

6) Rahvaesituse laialisaatmise õigus enne mandaati- de kestvuse lõppu.

Kui ülemaloodud punktisid otsekoheselt võtta, siis saaksime vabariigi peas õieti kõikvõimsa riigi orgaani. Samadest põhiseadustest aga, kust väljavõtetena on esitatud kõne all olevad punktid, leiame, et iga valitsuse akt peab kandma peale riigipea allkirja ühtlasi asjaomase ministri allkirja (Soome vabar. põhis. prg. 34 teine lõige). Kui üks ehk teine allkiri puudub, siis ei väljenda sarnane valitsuse akt riigivõimu avaldust. Kui edasi

teame, et iga minister rahvaesituse ees vastutav, ühtlasi aga ka seda, et riigipea rahvaesituse laiali võib saata, kui ta leiab, et see oma tegevusega rahva soovidele ei vasta, siis näeme, et parlamentarism õieti seisabgi kõrgemate riigiorگانide kokkukõla alusel, kus juures üksteise kontroleerimine aktiiv - kodanikkonna soovide seisukohalt võimalik.

Lähemateks riipea abilisteks ka täidesaate funktsioonide teostamisel on ministrid, peaministri ga eesotsas, n. n. riiginõukogu (Soome Vabar. põh. prg. 36) ehk riigivalitsus (Reichsregierung Saksas. . Eestis on riigipea ja peaministri instituudid liidetud.).

Ministrid peaministriga ehk riigi kantsleriga eesotsas kutsub ametisse vabariigi pea (Saksa vabar. põh. art. 53, Soome vabar. põh. prg. 36. Samuti seletatakse ka Prantsuse Vabar. põh. 25. . veebruarist 1875 art. 3). *Eestis - Riigikogu esimees.*

See n. n. valitsuse moodustamine ja valitsuse kukutamine parlamentaarse riigikorra juures teenib ki erilist tähelepanu, sest ta iseloomustab riigi-

pea, rahvaesituse ja ministrite vahkorda ja määrab kindlaks ühtlasi riigipea faktilise tegevuse ulatuse parlamentaarse vabariigi täidesaate võimu peana.

Valitsuse moodustamise algatus on ka parlamentaarses vabariigis harilikult vabariigi pea kompetents. (Erand on Eesti). Peale läbirääkimiste rahvaesituse liideritega, rahvaesituse esimehega ja sagedasti ka ametist äraastunud peaministriga, teeb president isikule, kes läbirääkimiste tagajärjel kõige vastuvõetavam näib, nii rahvaesitusele, kui presidendile, ettepaneku valitsust moodustada.

Kelle soov on siin juures nüüd domineerivam, kas rahvaesituse või presidendi?

Selle peale võime vastata, et nii üks, kui teine peavad aktiiv-kõdanikkonna arvamist oma seisukoha aluseks võtma. Kumb pool oma seljataga tunneb rahva tahtmise, see pool võib oma soove ka aktiivsemalt valitsuse moodustamisel läbi viia. Harilikult tuleb presidendil rahvaesituse soovisid tõsiselt hinnata. Kui, nagu ülemaal nägime, kokkuleppe teel leitud riigimees valmis on ministrite ametisse kutsumist enda peale võtma, siis jääb juba valitsuse

moodustamise aktiivsem osa tema kanda. Kabinetlise korra juures on valitsuse moodustamine lihtsam, sest seal kannab valitsust üks erakond, seega saadakse siis harilikult valitsuse liikmed peaministriga eesotsas endisest opositsioonilisest erakonnast. Siin on siis ka riigipea osa passiivsem. Teisiti on lugu koalitsioonilise valitsuse moodustamise puhul. Viimasel juhtumisel tuleb sagedasti rohkem kui ühel riigimehel valitsuse kokkuseadmisel õnne katsuda, enne kui see teostatud. Tuleb kaubelda üksikute erakondadega poliitilise programmi, ministri kohtade jaotuse pärast j. n. e. Sel juhtumisel, on siis ka presidendil võimalik enda soovi palju mõjuvamalt läbi viia, sest poliitiliste erakondade rohkearvulisus lubab mitmesuguseid kombinatsioone (1899 a. Prantsuse). Muidugi oleneb ka valitsuse moodustamisel presidendi osa tegelikult tema isikust. Ühte tuleb igatahes arvesse võtta ja nimelt, et uuel valitsusel ei tohi puududa rahvaesinduse usaldus. Uue valitsuse koosseis leiab oma "sanktsiooni" programmi kõnele järgnevate läbirääkimiste tagajärjedest parlamendi poolt esitatud vormeli näol.

Kui valitsuse ehk üksiku ministri tegevus rahvaesitust ei rahulda, siis võib teatava arvuline rühm rahvaesituse liikmeid arupärimisega esineda, mille peale valitsuse poolt volitatud minister teatava aja jooksul seletusega ~~vastata~~ esinema peab. Ei rahulda seletus rahvaesitust, siis järgneb kas otsekohene ehk kaudne umbusalduse avaldus. Selle peale lahkub valitsus terves koosseisus ehk ka ainult üksik minister, kui arupärimine tema isiku vastu oli sihitud. (Meie põhiseadus nõuab ministri ehk ministrite lahkumist ainult otsekohese umbusalduse avaldamise puhul (prg. 64). Tekkib nõndanimetatud valitsuse kriis. Sagedasti tekkivad valitsuse kriisid eelarve ja üksikutel juhtumistel ka põhimõtteliste seaduste voteerimise tagajärjel. Lahkumise palve esitab peaminister vabariigi peale. Viimane võib müüd, kõiki asjaolusid arvesse võttes, kas valitsuse vabastada ehk rahvaesituse laiali saata ja uued valimised välja kuulutada. Viimast ~~pru~~rogatiivi tarvitatakse, kui äärmist sammu, harvemini, harilikum nähtus on, et valitsus ametist vabastakse. Selle järgneb eespool toodud valitsuse

moodustamise protseduur.

Ülemaal toodud pealiskaudse läbilugemise järele võiksime järelduse teha, et vabariigi pea osa enam - vähem vormalne on ja oluliselt riigielulist tähtsust ei kanna. Riigielu avaldusi ja üksikute faktorite mõju nende peale lähemalt vaadeldes, näeme aga, et vabariigi ^{osa} peaei kehastu valitsuse kriiside ja valitsuse moodustamise puhul üksi vormalistes, nagu ta tervet oma tegevuse ulatust ei tohi ainult vormi täitmises näha. See oleks eksimine konstitutsiooni põhimõtte ja kuritarvitus riigi vastu. Ühiskonna arenemise esimene tingimus on stabiilsus. Seda võime väita ühesuguse õigusega nii vaimuelu, kui rahvamajanduse arenemise kohta, sest et need kaks väga palju teineteisest olenevad. Seda siin näidetega tõendada hakata, oleks lahtisest uksest sisse murdmine. Ajalugu tõendab, et ainult sarnane riik on püsiv ja ühiskonnale vastuvõetav, kus maksimaalse vabaduse juures ei tohi puududa stabiilsus. Jga riik on selle juures oma vormi poolest aja ja ümbruskonna produkt. Kõik, mis riiklise organisatsiooni

juures üleliigne, atrofeerub. Poliitiline ajalugu aga näitab meile, et presidendi instituut parlamentaarses vabariigis endale palju elulisema koha viimasel ajal on omanud, kui seda näit. meie vanemast parlamentaarsest vabariigist s. o. Prantsusemaast näeme, kes aja ja olukorra mõjul sellele vastutuseta monarhi instituudi ilme püüdis anda. Seda evolutsiooni vabariigi pea instituudi tugevdamise poole tingib parlamentaarse vabariigi stabiliteet. Võidakse küsida, milles seisab siis vabariigipea teene riigi stabiliteedi saavutamiseks? Meie võime, et küsimise peale vastata, näitena võtta valitsuse kriisi perioodi, mis mõnikord õige vältav võib olla. Kogu selle aja kestvusel võime märgata riigielus teatavat närvilikkust, mille kõige tundelikumaks baromeetriks on rahaturg; võime märgata teatavas mõttes ootavale seisukohale asumist rahvusmajanduslises elus, kui puudub autoriteet, kes riiki kriiside perioodidel kainelt ja osavalt juhib. . . (Seda nõuda lahkvatelt ministritelt oleks praeguse aja reaalmõiste järele väljaspool inimlikkust).

Siin võib vabariigipea, kogunud riigimehena

esiteks juhuslikkust kriiside kestvusel, riigi poliitikas ära hoida, teiseks - poliitilise hüp- peid tasandada, oma mõjuavaldusega valitsuse moodustamisel. Eriti maksab see just koalitsioonilise valitsuse ja mitmeerakondlise rahvaesituse puhul, kus kõikuvustele ja juhuslikkusele suur võimalus jääb. Teades, kui vähe riigi majandus poliitilist juhuslikkust sallib ja missugune osa riigimajandus- lisel elul riigi stabiliteedi kohta, arvan, et ole- me rahuldava vastuse leidnud ülesseatud küsimise peale.

Ei ole huvituseta tähele panna, kuidas meie põhiseadus täidesaate võimu funktsioonide jaotuse küsimust lahendab (Põhis. V peatükk) Riigivanema kohta leiame põhiseadusest: " Riigivanem esitab Eesti Vabariiki, juhib ja ühtlustab vabariigi va- litsuse tegevust, juhatab valitsuse istanguid ja võib aru pärida üksikuilt ministritelt nende tege- vuse kohta (prg. 61). Kui siia juure lisame veel

valitsuse kompetentsi, mida prg. 60 ära määrab, siis näeme, et maha arvatud presidendi instituu-
dile harilikult omane prerogatiiv-õigus rahva esi-
tust laiali saata, oluliselt meie Riigivanem presi-
dendile õige lähedane. Juriidiliselt on aga eralda-
tud valitsuse kompetents Riigivanema kompetentsist
(kuigi viimane ühtlasi valitsuse esimees) nähta -
vasti täidesaate võimu kollektiivsust alla kriip-
sutada tahtes. Oluliselt see jaotus iseenesest asja le
ei muuda, sest ministrid ilma Riigivanemata riigi - d
võimu teostada valitsuse nimel ei saa, nagu presi-
dendilgi ilma ministrita nende funktsioonide teos -
tamine, mis meie põhis. prg. 60 ette näeb, võimata
on.

Peame isegi oletama, et meie Riigivanem
prg. prg. 60 ja 61 mainitud tegutsemises aktiiv-
semalt esineda võib, kui president, olles otse -
kohe rahvaesituse, õigemini koalitsiooni moodusta-
vate erakondade ees vastutav.

Prg. 60 näeme, et on tahetud ühendada presi-
dendi ja peaministri instituuti. Tegelik elu on
aga siiski põhiseaduse loojatele prg. 61 peale su-

runud. Meile näib alamal esitatud põhjustel, et see ühteliitmise katse parlamentaarse korra arenemisele tõsiseks takistuseks võib olla ja ka teataval juhtumistel riigi stabiliteedi peale halvavalt mõjub. (Tühi koht valitsuse kriiside puhul).

Sellega, et meil Riigivanemas ühtlasi peaministrit näha tahetakse, pannakse ta valitsuse tehnilisele tegevusele liig lähedale ja seatakse erakonna otsekohese surve alla. Arusaadav, et siin ei või Riigivanemalt seda objektiivsust ja erapooletust nõuda, mis Riigivanema instituudi lahutamatud omadused peavad olema. Et Riigikogu heatahtlikkusest (rohkearvulise erakondadega rahvaesituse juures võiks ehk ütelda kapriisidest) valitsuse, sellega ühtlasi ka Riigivanema ameti perioodi kestvus oleneb (vähemalt õigusliselt), siis näeme, kui vähenõudlik meie põhiseadus riigivalitsemise stabiliteedi suhtes on. Edasi teame meie, et peaministri instituut täitsa teguvõimsat ja energilist riigimeest nõuab, et üksikute ministeeriumite tegevust¹⁾ rahvaesitusele soovitud sihis juhtida, 2) et ministeeriumite vahel tehnilist sidet luues ministeeriumite tegevust ühtlustada.

Samuti soovitakse näha ka presidendi kohal mitte vähem energilist isikut, et riigielu üldine juhtimine nii sise- kui välispoliitikas meie ~~aastosa~~ajale omase intensiivsusega teostataks. Loomulik, et ühteliidetuna riigijuhtimise edu kannatama peab juba sellel lihtsal põhjusel, et ühel isikul, kui jagamatul tervikul kahes kohas korraga tegutseda võimata.

Selle näitele leiame tõenduse meie riigivalitsemise praksisest. Ühedest - teistest asjaoludest tingitud, on meie Riigivanema instituut, vähemalt praegu omanud rohkem presidendi, kui peaministri instituudi ilme ja tehniline liitumatus ja ühtlusetus meie ministeeriumite vahel annab ennast iga sammu peal tunda. Peale üksikute ministrite omapead talitamise (oma iseseisva poliitika tegemise) leiame lugematu hulga mitmesuguseid paralleelseid, riigile väga kulukaid ameti- ja õpeasutusi, mis selle väite elavaks pildistuseks.

Väga palju meie ministeeriumite kohta käivad

leiamе Kavelini artiklist "О наших **во-**
домеивааг" (содр. сор. II, сир. 1069), kus Ve-
ne valitsuse bürokratismi väga tabavalt iseloo -
mustatakse: "Возомеивеи у нас - это дер-
жави, соеиодисиу меиду садои во динно-
лоиисеиисеиу оиоиеиисеиу (и какиу аще
токиисеиу) веиуисеиу дуиуи сеиу дуиуиу переигоири
и вайиисеиу, закимогалоисеиу обоиоителлиисеиу и
настиупателлиисеиу соиоии, мироисеиу и ииисеиу
гоиовоии, при теиисеиу оиуисеиу коллиза, нуиоии
соиударсеиивеиу сеиисеиивеиисеиу забиваиоиеиу и
оибороиисеиу на второиу планиу. Гоиударсеииво,
оиуиу ииисеиуи и поиисеиуиисеиу - это ниито
далие, оиблереиисеиу и проблематиисеиуе; ;
близкое, доиисеиуиисеиу и вееиисеиу реаллиисеиуе
это ииисеиуиисеиу веиуоисеиуиисеиу. Это поиисеиуиисеиу
ниисеиу таеиу у нас укроиисеиуиисеиу, то поведеиу
каеиисеиуиисеиу веиуоисеиуиисеиу роиисеиу оиу оиуисеиу ииисеиу
гоиударсеиуиисеиу коллиза, ииисеиуиисеиу ниисеиу за это
не поиисеиуиисеиу; зиаиисеиу ииисеиу, моиисеиу, этиу гоиуд-
дарсеиуиисеиу коллизу! Своиу дуиисеиу оиуиисеиуиисеиу
и на ниисеиу сеиуиисеиу акруиисеиуиисеиу и веиуоисеиуиисеиу
хоиисеиу!"

Teine, parlamentarismile veel vähem vastu võetavam pahe tekkib selle tagajärjel, et Riigivanema - Peaministri institut omab tahes või tahtmata, praegusel tsivilisatsiooni astmel seisvate masside psüühikas nii ütelda " peremehe " instituudi ilme (peremehe instituudi mõiste - on ju meile praeguse ühiskondlise korra juures väga omane ja isegi tarvilik). See masside hingeline moment peab loogiliselt järeldades, omane olema ka rahvaesitusele ja tegelikult ongi, seda tõendab meie parlamendi saamatus enda soovide maksmapanemisel. (Meie praegune tegelik parlamentarism tuletab elavalt meelde Adolf Tierre parlamentarisismi Prantsuse kolmanda vabariigi esimesil päevil a. 1871 - 1873).

Sia juure peame arvama veel meie riigi valitsemist, õigemini valitsematust, valitsuse kriiside puhul (selle väite aluseks peame võtma tõsiasi, et riigivõimu funktsiooni jaotus ~~ka~~ baseerub riigi elulisel, mitte ainult vormilisel alusel). Viimased on meie riigikorra tõttu eespool rõhutatud põhjusel riigile palju " lihasse löikavamad ", kui

samasugused kriisid presidendiga par. vabariigis. Lühikese ajaga on süü esitatud tegurid meie parlamendi, kes õigusliselt riigi peremees vast suuremal määral, kui ükski teine meile tuntud vabariigi parlament, tegelikult esimeselt kohale teisele nihutanud, valitsusele ruumi andes. Võiks ilma, et palju eksiks, ütelda, et meie põhiseadus jätab suure võimaluse dualismi arenemisele.

c) Õigusemõistmise alal tegutseb parlamen -
taarse riigikorra juures rippumatu kohus.

Harilikult nimetab vabariigipea kõrgemad
kohtunikud ametisse. On aga riike, kus kõrge -
mate kohtunikkude nimetamine seaduseandlise
asutuse kompetentsi kuulub, näit. Eesti ja Hel -
veetsia. Soome vabariigi põhiseadus näeb pre -
sidenti koguni kõrgemasse kohtusse kuuluvana
(prg. 54 " Korkeimmassa oikeudessa on presi -
denti ja tarpeellinen määrä oikeusneuvoksia.")

Sellest võime järeldada, et Soome Vabariigi
pea õiguse mõistmisest otsekohese osa võib võtta.
Teistes parlamentaarsetes vabariikides meie seda
ei leia. Üldse tuleb rõhutada, et õigusemõistmi -
se juures otsekohese vabariigi pea osa väga piira -
tud on.

Siin kohal tuleks siiski nimetada armuand -
mist, mida vabariikide konstitusioonid harilikult
presidendi prerogatiivina tunnevad (Soome põhi -
seadus prg. 29; Saksa vabar. põh. art. 49;
Prantsuse vabar. põh. 25. veebr. 1875 art.3)

Amnestiad aga antakse juba seaduseandlises

korras. (Meil on armuandmise õigus vabariigi valitsusel).

Prig. 3. VABARIIGI PEA OSA RIIGI RAHVUSVAHE-
LISES ELUS.

Harilikult määrab põhiseadus vabariigi pea osa rahvusvahelises elus ainult üldiselt.

Üksikud peajooned näidatakse ainult nii palju, kui võrd see tingitud konstitutsiooni iseloomu ütluse alalhoidmisest.

Rahvusvaheline läbikäimine iseenesest aga teostatakse traditsiooniliste kommete järele, mis reegliteks kujunenud. Nendest meie midagi põhiseadustes ei leia, selle asemel deklareeritakse harilikult, et vabariigi pea esitab riiki rahvusvaheliselt (Saksa vabar. põhis. art. 45 " Der Reichspräsident vertritt das Reich völkerrechtlich. "; Soome vabar. põhis. prig. 33 " Suomen suhteista ulkovaltoihin määrää presidentti j. n. e. " Meie põhis. prig. 61 " Riigivanem esitab Eesti vabariiki j. n. e. ")

Sellega ~~om~~avad siis ka riikidevahelisel läbikäimisel maksvad kumbed teatavas ulatuses õiguslise ilme.

Põhiseadusega kindlaksmääratud vabariigi pea kompetents rahvusvahelises elus ei loo erilisi vahakordi seaduseandlise täidesaate - ja õigustmõistvate organide vahel, vähemalt mitte sedavõrd olulisi, et neid eriti üksikasjaliselt käsitlema peaks. Esimesel kohal nendest nimetame saadikute määramist, ära kutsumist ja väljamaa saadikute akrediteerimist (Prants. vabar. põh. 25. veebr. 1875 art. 3. 5, Soome vabar. põh. prg. 87.7, Saksa vabar. põh. art. 45). Teisel kohal võiks nimetada sõjakuulutamist ja rahutegemist rahvaesituse nõusolekul (Prants. vabar. põh. 16. juul. 1875 a. art. 9, Soome Vabar. põh. prg. 33.) ja viimaks rahvusvaheliste lepingute tegemine. Suurem osa lepingutest tarvitavad jõusseastumiseks parlamendi ratifitseerimist.

Eriti tuleb meil peatuda aga rahvusvahelises elus traditsiooniliselt riigipeale kuuluvate ees-

õiguste ja eksemptsioonide juures. Iseloomulikuks tuleb seda asjaolu konstateerida, et siin peaaegu mingisugust vahet ei tehta presidendi ega monarhi vahel.

Esimesel kohal vaatleme riigipea eksterritorialiteeti (Riigipea eksterritorialiteet avaldub: 1) Isikupuutumatuses, s. t. riigipea on rahu ajal ka võõra riigi territoriumil puutumatu, tema isik püha (sacrosanctus); ainult äärmise vajaduse korral on tema vastu võimu tarvitamine õigustatud. 2) Väljaspool võõra riigi juristiktsiooni ja seal jõusolevate õiguse normide seismises. 3) Riigipea elumaja puutumatuses juure arvatud kõik selles olevad asjad. 4) Maksude alt vabanemises, mahaarvatud maksud maa omanduse pealt, mis võõrariigi territooriumil. 5) Vabas ja puutumatus kirjavahetuses oma riigiga (*Ф. Мемб. „Мужья и пале“ № 145 —*).

On katsutud seletada, et president eksterritorialiteedi mõttes sootu erineb monarhist ja täitsa sarnaneb saadikuga. Selle kohta võime ütelda, et kui ka vabariigi pea (president)

ei ole monarh, siis veel vähem on ta saadik. Vabariigi pea (juure arvatud ka meie Riigivanem) on rahvusvahelises elus kõrgem riigi esitaja (*Dr. Meier. „Mesquy. n. p. 13/3*), kuna saadik vormaliselt seisukohalt vaadatuna, riigipead esitab.

Meie teame, et vabariigi pea ei reisi, kui saadik, ega mõni teine diplomaatiline esitus. Seda tõendavad kõige paremini need auavaldused, mis lähedalt sarnased auavaldustele monarhi külaskäikude puhul.

Auavaldusi väljendavad tseremoniid, mis vabariigi peale, nagu monarhilegi erilisi suurtsuguse (*beburis*) annavad, kuuluvad samuti rahvusvahelise läbikäimise traditsioonide hulka.

Auavalduse küsimus on tekitanud teoreetike-ride keskel ka lahkarvamisi. Nimelt katsutakse ühelt poolt teatava õiguslise sirmi all selles suhtes eraldada presidenti monarhist. Tegeliku elu kogemused aga kinnitavad, et siin mööduvad on sootu teised tegurid: mida tähtsam poliitiline seisukoht esitataval riigil, seda aupak-

likum riigipea vastuvõtmine, vaatamata selle peale, kas riigipea president või monarh on. Toodud väite piltlikuks tõenduseks võiksime võrrelda näit.: Prantsuse vabariigi presidenti ja mõnda väiksema monarhistlise riigi pead. Jsegi tagurline Vene monarh võttis omal ajal Prantsuse vabariigi presidenti " kuningliku auavaldusega " vastu; sarnaseid auavaldusi aga ei näinud vürstiriikide pead oma külaskäikude puhul.

Rahvusvahelise läbikäimise tehnilise külje juures (kui seda nõnda võib nimetada) peatudes, olgu nimetatud, *et* iga tiitel ehk predikaat, mida riigipea omab siseriiklises elus, ka rahvusvahelises elus tarvitatakse.

Mis puutub riigipeade vahel vahetatavatesse kirjalikkudesse aktidesse, siis kannavad need monarhide juures väga familjäärset ilmet, kuna presidentide ehk presidendi ja monarhi vahelised rohkem " proosalikud " ja ainult " hea sõbra " vahekorda rõhutavad (Grand et bon ami, très cher et grand ami). Sina juure võiks veel lisada, et presidendi perekond rohkem eraldatakse monarhi perekonnast auavalduse mõttes, kui presidenti

monarhist. (üleüldse on presidendi perekonna küsimus rahvusvaheliste läbikäimiste juures väljakujunemata ja problemaatiline).

Tekkib küsimus, kas avaldub sarnane privilegeritud ja aupaistega ümbritsetud vabariigi pea rahvusvaheline seisukoht (*nonsohene*) ka mingisugust mõju tema üldise seisukoha peale.

Selle küsimuse peale vastates vormiliselt kohalt väljamineks, peame eitavale seisukohale asuma. Seda küsimust aga jälgides tegelikeluliselt seisukohalt tulema vastupidisele otsusele. Tsiviliseeritud ilm ei ole kaugeltki veel sellest ajajärgust väljas, kus igasugune väline hiilgus ja tseremoniaalid autoriteedi saavutamisel tähtsad tegurid on. Siin ei tarvitse minna töendusl otsima riigipeade rahvusvaheliste läbikäimiste tseremoniides, vaid seda töendab masside psüühiline läbielamine ka palju lihtsamate tseremoniide puhul; võtke ükskõik kas sõjaväe paraad, või liturgia - teenistus kirikus. Seda konstateerivad ka kõikisugu vormid ja talaarid.

Võime andumata üksikasjalisemale psühholoogia

käsitamisele, oletada seal juures palju eksimata, et see aupaiste, mis vabariigi peale omane rahvusvahelises elus, teataval määral väljendub ka tema üldise seisukoha peale.

Meie põhiseaduse loojad ei ole seda massi hingeelulist momenti arvesse võtnud, kui nad Riigikogu "ainuvalitsust" soovides, Riigivanema ja peaministri instituudid ühte liitsid, varem - hiljem aga tunnistama peavad, et selle läbi Riigikogu autoriteedile, seega parlamentarismile, komistuse kivi teele on seatud.

III. L ö p u s ö n a.

Ülesseatud teema käsitamist lõpetades, võime ainult ühele otsusele jõuda: parlamentaarse vabariigi pea ei ole dekoratiivse, vaid olulise tähtsusega riigi organ, kes riigi valitsemise peale, vabariigi pea isiklisi omadusi arvesse võttes, hästi ehk halvasti mõjuda võib. Nagu eespooltoodud prg.-st näha, ei teostu ükski tähtsam riigieluline akt vabariigi pea teadmata ega osavõtmata. Aktiivne riigimees võib siin, täpselt parlamentarismi põhimõttele truu olles, oma autoriteetsete nõuannetega ja hoiatustega mõjuda, ning ennast rahva soovide piirides kasmaksma panna, kasutades äärmisel korral veto õigust ehk rahvaesituse laialisaatmise õigust. Ta esineb oma tegevuses objektiivse, erapooletu konsultandina, kelle kompetentsi kriteeriumiks aktiiv- kodanikkond.

Auhinnatoo

473617